

Historie van de Ocrietfabriek - deel 1

ROM VAN DER SCHAAF,
in samenwerking met MATHIJS WITTE

In 1940 begon de Ocrietfabriek bij Eembrugge met de productie van aanrechten en andere producten van kunstgraniet. Het was een dochteronderneming van Bruynzeel. Na een moeilijke start gedurende de oorlog groeide het bedrijf tot een fabriek met meer dan 400 medewerkers omstreeks 1960. Het succes was te danken aan de inventiviteit en doorzetting van directeur J. van der Eerde en zijn medewerkers. Met de uitvinding van het Lavet profiteerden zij na de oorlog van de behoefte aan badkamers in nieuwe woningen. Daarna ontwikkelde men andere producten en men schakelde over op een andere techniek. Dit deel 1 beschrijft de opkomst en bloei van het bedrijf. Het later te publiceren deel 2 gaat over het vervolg tot de sluiting in 2008.

Oprichting en begin

Voor aanrechten bij de keukenblokken bezit de firma Bruynzeel in 1938 een dochteronderneming “Steinke”. Het is een terrazzobedrijf, dat al jaren wordt geleid door gebroeders Steinke. Het bedrijf staat aan de Duivendrechtsekade te Amsterdam. Han van der Eerde (geb. 1913) is in 1938 als “vertegenwoordiger keukens” in dienst gekomen bij Bruynzeel. Omdat het goed gaat met de verkoop van keukenblokken, is er in het bedrijf van Steinke te weinig ruimte. De aanrechten van Steinke worden gemaakt van zogenaamd *kunstgraniet*; een soort terrazzo-techniek, die ook wel *granito* wordt genoemd. De techniek is verwant aan het maken van beton. Om het knelpunt voor levering op te lossen, geeft de ‘oude’ heer Bruynzeel opdracht om op zoek te gaan naar een betonfabriek in de provincie, die wel over voldoende ruimte beschikt. Het oog valt op de al enkele jaren leeg staande tegel- en betonfabriek “De Eem” bij Eembrugge, die ook aanrechten heeft gemaakt. Het is een terrein met gebouwen, waarvan de bouw in 1934 voor een steenfabriek van N.V. De Hoflaan is begonnen. Kort daarna is het gewijzigd in een tegel- en betonfabriek, maar het bedrijf is al in 1936 failliet gegaan. De in 1933 door N.V. De Hoflaan gekochte percelen¹ liggen iets ten noorden van Eembrugge, aan de Eemkant van de Zomerdijk in de Eemnesser polder. Tot de afsluiting van de Zuiderzee door de Afsluitdijk

(1932) kwam die grond dikwijls onder water te staan. Vanaf 1932 gebeurt dat niet meer. Het aantrekkelijke van de locatie is, dat grondstoffen zoals zand en grind per schip aangevoerd kunnen worden.

Vanaf het moment, dat Bruynzeel een nieuw bedrijf voorstelde, heeft Van der Eerde nagedacht over het vervolg. De werkwijze van Steinke moet worden aangepast voor fabriekmatige productie. Geïnspireerd door het Engelse woord *concrete* voor beton, geeft Van der Eerde de naam Ocriet aan het voorgestelde nieuwe kunststeen. Het is natuurlijk ook een nieuw product waarmee Bruynzeel hoopt te scoren en de concurrentie met de Italiaanse terrazzo-bewerkers in Nederland aan te gaan. Tot dan toe hadden zij de markt in handen en werden de keukens met terrazzo aanrechten en gootstenen uitgevoerd. De firma Bruynzeel heeft vertrouwen in het voorstel. In 1939 wordt Van der Eerde toegevoegd aan de leiding van Steinke. Zij kopen het complex aan de Eem. Van der Eerde en de gebroeders Steinke worden dan directeur van de Ocrietfabriek N.V.² Zij moeten het bedrijf op gang brengen. Het staat op grondgebied van Eemnes,

Bouw van de steenfabriek in 1934. Evert Kuijer (vijfde van links) werkte er na de bouw als voorman. Daarna werkte hij vanaf het begin in 1940 ongeveer 30 jaar bij de Ocrietfabriek. Hij kon thuis met recht zeggen: "ik heb de Ocrietfabriek gebouwd".

Directeur Van der Eerde staat trots voor één van de gebouwen, die door de acte van 30 juni 1939 zijn gekocht van tegel- en betonfabriek "De Eem".

dicht bij de grens met de gemeente Baarn. Eind 1939 zijn er op het complex aan de Eem zo'n 15 mensen aan het werk. Door de oorlogsdreiging loopt vanaf september 1939 de omzet van aanrechten terug. Dat blijft zo na de inval van Duitsland in mei 1940 en gedurende de rest van de Tweede Wereldoorlog. Vergeleken met de huidige lonen is het inkomen dan heel laag: in 1943 inclusief toeslag voor het soort werk $\pm f$ 0,45 per uur waardoor men in de normale werkweek van 54 uur op $\pm f$ 25,- per week komt (huidige waarde € 142,-). Van der Eerde maakt van de nood een deugd en verdiept zich in de te verwachten veranderingen in het wonen. Samen

Productie van aanrechtbladen in hal 3 in 1949. De werkwijze was hier nog gelijk aan 1943. Men beseft niet, dat bij het slijpen van Oeriet bescherming nodig was tegen stof in de longen.

De wasfonteinen waren een grote verbetering op plaatsen waar meerdere personen zich tegelijk willen wassen. Bijvoorbeeld in fabrieken, kazernes, kindertehuizen en op sportterreinen.

Zonder zelf nat te worden en zonder vermoeiend voorover buigen kan moeder het kind in bad doen. Vanaf 1947 tot 1970 werd het Lavet in veel badkamers geïnstalleerd.

met twee tijdelijke medewerkers bedenkt hij het Lavet voor de meestal kleine badkamers in nieuw te bouwen woningen. De naam Lavet is afgeleid van de namen van de drie uitvinders: LAupman-Van der Eerde-Trip³.

Aan het einde van de oorlog zijn de gebroeders Steinke niet meer betrokken bij de Ocrietfabriek. De oudste was op leeftijd gekomen en heeft zich daarom teruggetrokken. De ander heeft zich ook teruggetrokken. Het is niet bekend waarom. Maar enige tijd later begonnen zij in Baarn weer een eigen bedrijf in de Hoofdstraat⁴. In 1945 is J. van der Eerde de enige directeur van de Ocrietfabriek. Twee brochures uit ± 1944 geven aan dat er toen veel verschillende producten geleverd konden worden. Onder andere aanrechten, vensterbanken, wasfonteinen en traptreden. Maar het bedrijf was verliesgevend. In 1946 zijn er proefmodellen gereed gekomen van het Lavet. Na geslaagde beproeving in enkele woningen te Soest, begint de serieproductie daarvan.

Bloeitijd

Na de oorlog ontstond er een enorme bouwactiviteit in Nederland. Door het wegwerken van het tekort aan woningen en wetgeving die badkamers verplicht maakte, was er een grote markt voor het Lavet. Gecombineerd met een warmwatervoorziening, een kraan en een douchekop, kon het lavet gebruikt worden als wastafel, kinderbad, voetbad en als waskuip voor de gezinswas. Woningbouwverenigingen in de grote steden plaatsten het lavet in de jaren vijftig in veel woningwetwoningen en appartementenblokken voor arbeiders en de lagere middenstand. Ook bood de ronde wasfontein voor 8 personen een goede oplos-

Evenals Lavetten, werden trappen van Ocriet in heel veel flatgebouwen geleverd, onder andere in de Bijlmermeer. Hier een trap op een bouwbeurs te Utrecht, in de stand van de Ocrietfabriek.

Na het besluit voor een Ocrietfabriek in de Franse plaats Tonnerre (Yonne), bracht in mei 1959 een grote delegatie van Ocriet een bezoek voor kennismaking met Tonnerre. De foto geeft een beeld van de optocht door het stadje. In het midden het voetbalteam van Ocriet en vóóran leden van muziekcorps Excelsior uit Baarn (archieff HK-Baerne).

sing voor verbetering van de hygiëne van industriële bedrijven en andere instellingen. In de brochure voor de wasfonteinen van ± 1960 staat een lijst van 116 klanten in Nederland en 47 in België. Daarbij is Hoogovens te Velsen, waar er gedurende enkele jaren honderden zijn geplaatst. Bruynzeel deed ook goede zaken met de voor die tijd moderne keukenblokken van industrieel ontwerper Piet de Zwart, waarvoor de Ocrietfabriek de aanrechten leverde. Al snel had men ontdekt, dat het Ocriet onvoldoende bestand was tegen de modernere wasmiddelen. Er is toen onderzoek gedaan om het kunststeen beter bestand te maken tegen wasmiddelen en andere chemicaliën. Daardoor werd vanaf ± 1954 het zogenaamde Ocrateren⁵ ingevoerd. Dat is het langs chemisch-fysische weg verminderen van de gevoeligheid voor invloeden van allerlei aard. Bij deze

behandeling⁶ wordt de zogenaamde “vrije kalk” gebonden, die is gevormd bij de verharding van het cement.

De bedrijfskrant De Ocrietkrant van winter 1959-1960 geeft een beeld van grote activiteit in de fabriek en enthousiaste hard werkende medewerkers. Toen leverde men de volgende producten van Ocriet: Lavetten, aanrechten, gootsteenbakken, wasfonteinen, traptreden en douchevloeren. Voor levering van Lavetten in Frankrijk is door Ocriet een nieuwe fabriek gesticht in Tonnerre in Frankrijk. Tonnerre ligt globaal tussen Parijs en Dijon in het departement Yonne. Daar waren de grondstoffen goedkoop en de lonen laag. De Franse markt bleek echter anders dan de Nederlandse, waardoor de omzet van het Lavet daar niet op gang kwam. In Frankrijk werden vooral aanrechten verkocht. De fabriek heeft er gewerkt van 1960 tot ± 1975, maar een groot deel van de geproduceerde Lavetten is door transportbedrijf Koops naar Eembrugge gebracht, terwijl aanrechten van Eembrugge naar Tonnerre gingen. Omdat in Tonnerre geen Ocraatinstallatie aanwezig was, werd in Eembrugge het Ocraateren uitgevoerd voor kwalitatief goede aflevering. De levering van Lavetten ging door tot ongeveer 1975. In totaal heeft de fabriek er ruim één miljoen afgeleverd.

Personeel

De jaren 1939 tot 1946 waren moeilijk voor het bedrijf, maar na de oorlog groeide het aantal medewerkers snel. Enkele getallen⁷: van 50 naar 100 in 1947, ruim 150 in 1952, 350 in 1958, ruim 400 eind 1959 en ± 450 in 1965. Vanaf de komst van bedrijfsleider W.H. Wiemer in 1947 werden bijkomende voorzieningen gestart voor betere informatie aan het personeel, ondersteuning in het persoonlijke vlak en meer zaken voor een goede relatie met het bedrijf. Zo kwamen er: controle op TBC van medewerkers en huisgenoten (1948), twaalf cent fonds (1949), Ocrietkrant (1949), ideeënbus (1949), fabrieksreglement (1951), bromfiets in het kader van reiskostenvergoeding (1955), personeelsvereniging Ocrita (1957), jaarlijkse sinterklaasviering voor kinderen van het personeel (vanaf ± 1957), zes woningen voor personeel aan de Paulus Potterlaan in Baarn (1957), sportterrein voor Ocriet (1958), jaarlijks uitstapje voor personeel met partners (vanaf 1959), nieuwe personeelskantine (1961), bedrijfscursus lassen (1961), introductiemap voor nieuwe medewerkers (vanaf 1968), waarin verwijzing naar studiekostenregeling, pensioenfonds, spaarrekening, privé-aankopen en meer. Een bijzondere rol speelde ook mevrouw Wiemer.

De Ocrietfabriek was belangrijk voor de werkgelegenheid in de omgeving. Toch had het bedrijf vanaf ± 1955 moeite om aan voldoende personeel te komen. Op een enkele persoon na, trokken Eemnessers wegens het hoger loonpeil meer naar het Gooi⁸. Omdat in Bunschoten / Spakenburg inmiddels veel nieu-

Het voetbalteam van Ocriet en de supporters. In de zomermaanden speelden zij 's avonds tegen andere bedrijfstteams uit de omgeving; o.a. van Polynorm, de Knopenfabriek en De Graaf's Bakkerijen te Bunschoten. De aanvoerder (rechts met band) is Gerrit Vermeer. Hij speelde ook in het eerste elftal van IJsselmeervogels.

we grote bedrijven waren ontstaan, richtte personeelschef drs. J.H.J. de Hoog zich met de werving naar de rand van de Veluwe. Van de Ocrietkrant winter 1959-1960 werden 30.000 exemplaren verspreid in verschillende gemeenten van Gooi- en Eemland en langs de Veluwezoom. Naast gewone personeelsadvertenties in het Dagblad voor Amersfoort, werden in de jaren 1961 tot 1963 herhaaldelijk contactavonden van 7 tot 9 uur 's avonds aangekondigd in de plaatsen Amersfoort, Nijkerk, Harderwijk en Putten. Oud-medewerkers herinneren zich dat er mensen met speciale bussen kwamen. Begin jaren zeventig reed er zelfs nog een bus uit omgeving Emmen. Ook kwam er enige tijd dagelijks een bus uit omgeving Apeldoorn, omdat het in Twello gevestigde bedrijf Wasco de reparatie van wasmachines en centrifuges voor het Lavet had gestopt (\pm 1962) en medewerkers hun werk konden vervolgen bij de Ocrietfabriek. Een groot aantal vissers vormde een bijzondere groep, wegens de gewoonte: 's Zomers vissen en 's winters naar de fabriek. Er waren ook buitenlandse medewerkers uit Spanje, Marokko en Turkije. Een deel van hen verbleef in hotel Het Kasteel van Antwerpen in de Laanstraat in Baarn. Een heel positief beeld van

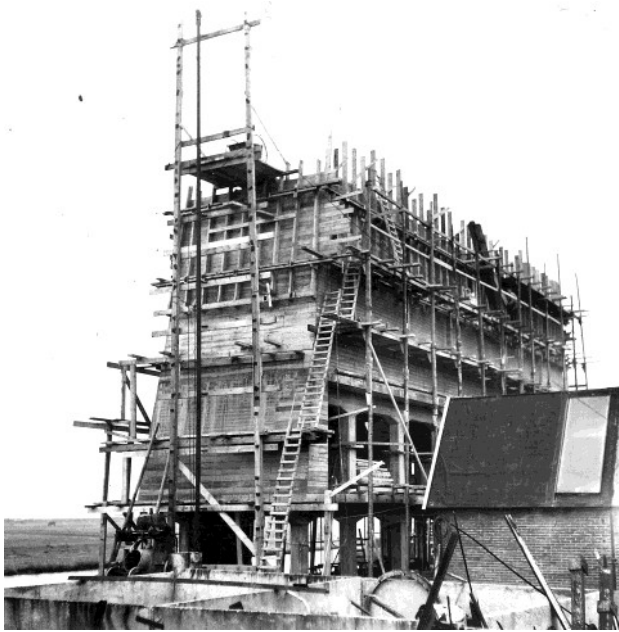
het gehele bedrijf komt naar voren in de Ocrietkrant van september 1965, waarin het groots gevierde 25-jarig bestaan van de vestiging te Eembrugge wordt beschreven. Toch zal er toen bij de leiding al twijfel zijn geweest over de toekomst.

Uitbreidingen

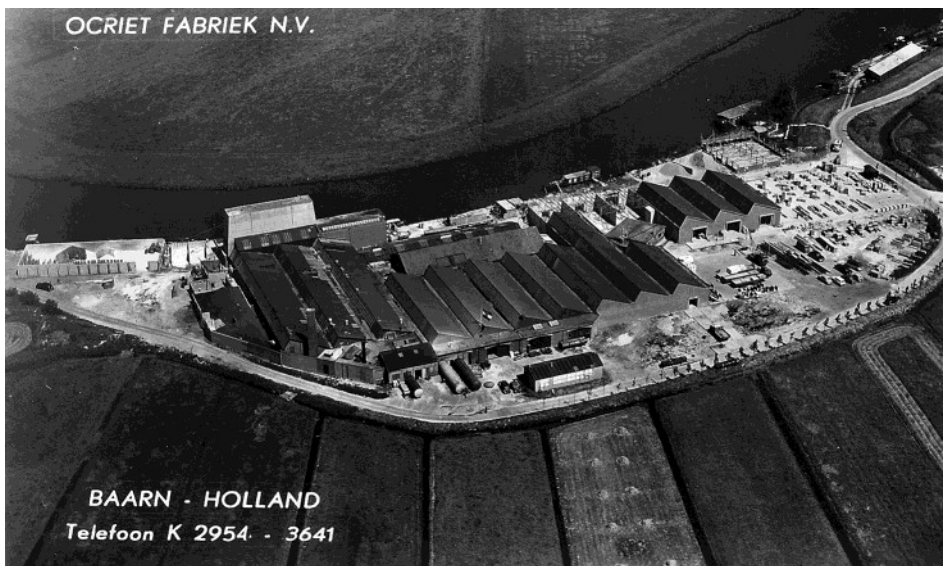
Om aan de grote vraag te kunnen voldoen, is de bedrijfsruimte in stappen verbeterd en groter gemaakt. Ocriet is begonnen met een rechthoekig gebouw en een fabriekshal van drie beuken met sheddak. In 1951/1952 werd de grote rechthoekige silo gebouwd. Deze is verdeeld in compartimenten voor enkele soorten grondstof, zoals zand en grind. Een transportband bracht het materiaal

De start van de bouw van de grote silo was in 1951 een mijlpaal voor het bedrijf. Staande op de heipalen spreekt bedrijfsleider Wiemer de aanwezigen toe. Daarbij staat rechts een directielid van Bruynzeel en links van de trap directeur Van der Eerde (met hoed).

Een indruk van de bouw van de in compartimenten voor zand en grind verdeelde rechthoekige silo in 1952. Lange tijd werd er 24 uur per dag beton gestort.

Een indruk vanaf het westen van de tot 1957 gereed gekomen uitbreidingen. Restanten van de overgenomen tegelfabriek De Eem zijn de linker drie beuken met sheddak (vóór de silo) en het rechthoekige gebouw in het midden (foto KLM-Aerocarto N.V.).

Beeld vanaf het oosten in 1958. Er zijn nu al 14 beuken met sheddak, terwijl het oude rechthoekige gebouw moest wijken (foto KLM-Aerocarto N.V.).

uit het schip bovenop de silo. Zand en grind werd niet meer van buiten uit grote opslagbakken gehaald, maar werd binnen op lorries gestort, via trechters met afsluiters aan de onderkant van de silo. De fabriekshallen werden uitgebreid. In 1955 waren er al 10 beuken met sheddak, doordat er aan de zuidkant 7 beuken waren toegevoegd. Voor die uitbreiding was de Zomerdijk en de daarop liggende Eemweg verlegd. Daarna is er in twee stappen verder uitgebreid met kortere beuken aan de oostkant van het terrein: vier ± 1956 en acht ± 1967. Het totaal aantal beuken met sheddak was toen 22. Voor de laatste uitbreiding zijn er aan de zuidkant percelen grond bijgekocht en is de Eemweg daar nog eens verlegd. Zo is de situatie nog in 2010.

De persoon Van der Eerde

Johannes (Han) van der Eerde (1913-1985) was de zoon van een succesvolle aannemer in Amsterdam. Hij behaalde het diploma van de MTS in Haarlem. Na een aanloopperiode in de jaren 1930 gaf hij zijn hele leven aan de Ocrietfabriek. Hij was een harde werker. Ook op vrije dagen was hij in gedachten meestal bezig met verbeteringen van het bedrijf, die vaak even op sigarendoosjes en stukjes papier werden genoteerd. Hij had verder geen vrienden. Wel was hij in de wereld van de keukenbouw een zeer vooraanstaand persoon en bekleedde hij veel bestuursfuncties. Hij was bijvoorbeeld commissaris bij de toeleverancier Geurtsen N.V. te Twello (wasmachines voor het Lavet) en bij Reginox N.V te Rijssen (roestvrij stalen aanrechtbakken). De Ocrietfabriek was zijn kindje. Door zijn aandacht en optreden motiveerde hij de medewerkers bijzonder. Volgens medewerkers was hij geen goede spreker in het openbaar.

Van der Eerde wordt eind 1951 toegesproken tijdens het 12,5-jarig jubileum van het bedrijf en de directeur. Vooraan v.l.n.r.: dochter Ariane, directeur Van der Eerde, zijn vrouw Elisabeth Muller, dochter Els, zoon Han.

Van der Eerde is in 1939 getrouwd met Elisabeth Muller (1917-1972). Zij kregen drie kinderen. Na het overlijden van zijn vrouw in 1972, ontmoette Van der Eerde tijdens een zakenreis in 1974 Elfriede Hildebrand, met wie hij in 1978 is hertrouwd.

Het vervolg wordt gepubliceerd in een latere uitgave van het HKE-kwartaalblad. Daarin kunt u lezen over herinneringen van oud-medewerkers, vernieuwingen in de jaren 60 en 70, de veranderingen vanaf ± 1970 en tenslotte de sluiting in 2008.

Enkele bronnen van gedrukte informatie

Brochures met de titels “Ocriet sanitair” en “Bedrijfshygiëne bevordert arbeidsprestatie”. Uitgegeven ± 1944 door BeKa Baarn.

Soester Courant 08-11-1946: advertentie met oproep voor beproeving van een “douche-waschbak” in enkele huizen met badkamer.

Boek “Eemnes, randgemeente van het Gooi”, door Dr. W. Sleumer Tzn, uitg. Stichting Universitaire Uitgaven, Amsterdam 1950, blz 119-121.

Brochure Lavet Vademecum van ± 1960. Deze geeft in 42 blz een uitgebreide beschrijving van de toepassing en installatie. Ook de Nederlandse octrooien op Lavet en Ocrateren worden genoemd. Tevens lijst van flatgebouwen en woningen waarvoor Lavets zijn geleverd.

Brochure Ocriet ronde wasfonteinen van ± 1960. Geeft in 16 blz een uitgebreide beschrijving van de toepassing en vergelijking met alternatieven. Tevens lijst van bedrijven en instellingen waaraan wasfonteinen zijn geleverd.

Ocrietkranten. Met name van winter 1959-1960, augustus 1965 en september 1965.

Baarnsche Courant 07-12-1983: Het brein achter de ‘keiharde schoonheid’ viert dubbel jubileum.

Rapport “Ocrietfabriek – Eemnes, cultuurhistorische verkenning”, door Kees Volkers, mei 2009.

Noten

1. N.V. De Hoflaan, gevestigd te Amsterdam en Hilversum, kocht in 1933 de percelen kadastrale sectie E, nr. 266 t/m 269 en 347 en 348.
2. Voor de formele oprichting van de Ocrietfabriek is inschrijving nodig in het Handelsregister van de Kamer van Koophandel. De registratie werd vermeld in de Staatscourant van 21 november 1940, nr 228. Het is ook bekend gemaakt via de Laarder Courant de Bel van 20-12-1940, waarin onder meer staat: Ocrietfabriek v.h. Gebr. Steinke Jr directie H.C.C.Steinke, J.H.Steinke, J. van der Eerde; maatsch. kap. f 200.000,-, waarvan geplaatst en gestort f 43.000,-. Het correspondentieadres is dan Wakkerendijk 30 te Eemnes, hetgeen het adres is van het toenmalige Gemeentehuis van Eemnes. Voor het 12,5-jarig jubileum werd 1939 aangehouden, maar voor het 25- en 45-jarig jubileum 1940.
3. Door de Tweede Wereldoorlog hebben R.R.Laupman (1924-2005) en F.H.P. Trip (1921-1990) hun studie aan de universiteit moeten uitstellen. Als onderduikers waren zij tijdelijk naaste medewerkers van Van der Eerde. Zij zijn samen de uitvinders van het Lavet. De heer Trip is later minister geweest (1973-1977). De heer Laupman had succes met diverse innovaties op het gebied van kunststoffen, druktechniek voor textiel en geluidsapparatuur.
4. Gebr. Steinke begonnen in 1948 in Baarn de firma Ellesha in het pand Hoofdstraat 37, waar nu de winkel SuperCoop is, op de hoek van de Burgemeester Penstraat 67. Hun woonhuis (Kerkstraat 40b) had achter een doorgang naar het bedrijf. Handmatig maakten zij weer producten van kunststeen, waaronder aanrechten. De naam Ellesha komt van de eigenaren Ledoux (buurman van Steinke), Steinke en Hansen (directeur). Omstreeks 1975 is het bedrijf beëindigd.
5. Op het Ocratprocedé is octrooi verkregen in 33 landen. Ocratinstallaties zijn onder andere in bedrijf genomen in Canada, Zuid-Afrika en Australië. De installaties zijn deels geleverd uit Nederland.
6. De brochure Lavet Vademecum van ± 1960 geeft op blz 40: Het kernpunt van de Ocratmethode is het behandelen van het product met een fluorhoudend gas, dat langs chemische weg de zwakke bouwstoffen van het cementskelet omzet in sterke verbindingen.
7. Ocrietkrant augustus 1965 blz 6: 50 in 1947. Laarder Courant de Bel 19-09-1947: 100ste medewerker. L.C. de Bel 02-05-1952: tenminste 154. Ocrietkrant winter 1959-1960 p.2 en 4 ruim 400 en 350 in 1958. In 1965 volgens oud-medewerkers ± 450.
8. Laarder Courant de Bel 03-10-1950: Presentatie “De sociografische betekenis van Eemnes” door onderzoeker Dr. W. Sleumer (van Universiteit van Amsterdam) naar de levensomstandigheden van de bevolking van Eemnes. Tevens interview met Evert Kuijer in Ocrietkrant augustus 1965.